

PERSONALIA

Jiří Liška – 70

Minulý rok oslavil 70. narozeniny (*12. 3. 1952) významný český lichenolog a spoluzakladatel tohoto časopisu RNDr. Jiří Liška, CSc. Již v příspěvcích k jeho 60. narozeninám (Anonymus 2012, Soldán & Palice 2012) je stručně ve střípcích zachycen jeho dosavadní pestrý, nejen lichenologický život. Od té doby se mu podařilo především dokončit a publikovat on-line databázi typového materiálu lišejníků popsanych z území České republiky (Liška 2016). Koncem minulého desetiletí pak odešel z Botanického ústavu AV ČR do důchodu.

Jak už bylo zmíněno v textech k jeho šedesátinám, byl jedním z žáků profesora Zdeňka Černohorského (k připomenutí této osobnosti české rostlinné morfologie a lichenologie viz např. Vesmír 74, 699, 1995/12). Z pozice posledního spoluautora tohoto textu, Jirkova spolužáka-geobotanika v ročníku na PřF UK, v němž začínala „normalizace“ (nástup 1970), mohu doplnit již publikované reálie namátkovým zavzpomínáním. Profesor Černohorský proslul přísným důrazem u studentů, aby v probírané látce naprosto přesně dodržovali terminologii – běda kupříkladu při vyslovení „pylové zrno“ namísto „pylového zrnka“. Myslím, že přijetí Jiřího pod školitelství bylo ze strany obávaného profesora poctou a tahle výchova patrně vedla i Jirku k převzetí exaktnosti, když sám učil jako externista na mateřské katedře – při kompenzaci vlídnou neformálností nad šálkem čaje, jak zmiňují Soldán & Palice (2012). V několikaleté řadě byl ve specializaci lichenologie ojedinělým fenoménem – absolventem, a tedy pokračovatelem Černohorského, přes vědeckou aspiranturu na katedře po vyústění v dlouhodobé působení na půdě Botanického ústavu ČSAV (AV ČR), jak bylo podrobněji ilustrováno ve zveřejněných sděleních k jeho předchozím kulatinám. Zároveň působil díky svým všestranným aktivitám a vstřícnosti při kontaktu s lidmi jako tmel ve své odborné komunitě s přesahem do zahraničí.

Jiří byl prvním potenciálním, a nakonec skutečným spolustudentem, s nímž jsme v den naší přijímací zkoušky na PřF UK po náhodném setkání strávili čekáním, až na nás dojde řada bloumáním v areálu Albertova a seznamovali se s géniem loci tohoto univerzitního místa. V osobní rovině z tohoto prvotního setkání vyplynula mnohá inspirace směřující do kulturní sféry, která potvrdila to, co o rozhledu a šíři zájmů Jiřího rozepisují jiní. Trvá to v podstatě dodnes. Pak – už po přijetí na školu, což nebylo samozřejmé – jsme se sešli na albertovské koleji a zažili tam pestré epizody – v soužití s vietnamskými studenty, s pokusnými kohouty po nocích kokrhajícími v těsném sousedství koleje s vedlejším ústavem („trestná“ výprava), s inspekcemi z rektorátu kontrolujícími případné nepřístojnosti při „slavení“ politických svátků (mejdany), atd. Později za léta v Akademii věd jsme vandrovně navštívili mnohá pohoří (např.

Balkánu, i jiných částí Evropy), naposledy Izrael a Jordánsko. Opět se projevil Jiřího „kognitivní maximalismus“ neb co všechno se za jediný výletnický den dá stihnout. Což nutí toho pasivnějšího dumat nad tím, kolik asi přípravy v poznání všech těch památek a dějinných příběhů ilustrovaných místní kulturou to obnášelo. Jubilantův specifický humor je těžko sdělitelný, bezprostřední odkanalizování „těžších“ situací bryskně a trefou do černého je u něho typické a stejně tak jej od druhé strany přijímá (jak jsme za zeleného věku říkali: „nemít uši, tak se směje dokola“). Těžko vybrat příklad, ale třeba ve spojení s katedrální exkurzí na Podkarpatskou Rus, jíž se kryptogamolog Liška coby jeden z vedoucích účastnil, jsme se snažili všemožně (i bylinkářsky) pomoci jedné začínající vědkyni, na kterou dolehly cestovatelské útrapy s trávením: ani vývar z kůry krušiny ne a ne zabrat; Jiří se zamyslel a pravil „Tady už může pomoci jedině ‚rozrazil!‘“

Gurmánství a znalost, kde se, co speciálního dá sehnat k přípravě netradičního pokrmu, je v případě Jiřího rovněž nepřehlédnutelný rys a jím organizované degustace pečlivě řazených sérií vinného moku našly mocný ohlas (u kamarádů pozitivní, u zaměstnaneckého velení méně). V posledních letech rozšířil rejstřík též na piva (se zrodem početných malých pivovarů je to „sichta“ na léta). Při pověstném pohostinství v bytečku na Barrandově nelze opomenout zázemí a silnou podporu jeho ženy Elišky, s kterou se znali již z gymnazijních let. S bolestí a snahou nějak přispět omezenými silami v jejím statečném boji se zhoubnou nemocí jsme dospěli k přelomu desetiletí, kdy Jirkova Eli odešla ze života pětičlenné rodiny. Neodešla však ze vzpomínek, vyjádřených pietou na zahradě jihočeského letního sídla, kde pečovala o své oblíbené květy.

Jiřího morální konzistence a hodnotová ukotvenost s křesťanskými kořeny by neměla být smlčena. Trestem za opakovanou účast na demonstracích v Palachově týdnu ještě před Sametem nebylo jen namočení z hlavní režimně-policejních vodních děl, ale také vyhazov z Botanického ústavu (tam se po r. 1989 vrátil a obdivuhodné je, že nikoli se zatrpklostí

Jiří Liška na jednom z pahorků při pouti po silných místech izraelské historie.

či osobní nevraživostí). Smysl pro spravedlivé uspořádání v lidském společenství vůkol mu nikdy nebránilo v hodnotícím přístupu „padni komu padni“ a díky nekončící energii soustavně se vzdělávat a poznávat historické i jiné souvislosti úspěšně vždy čelil jakýmkoli ideologizujícím dogmatům. Současně s přáním všeho pozitivního k udržení dosavadní vitality a zájmu o život sáhnou k citaci z jednoho Jirkova e-mailu: „Věda je v současné době velmi stresové zaměstnání a ničí především zdraví – duševní i fyzické. Je třeba uchránit ten zbytek, co nám zbývá. Světská sláva je pomíjivější, než si kdokoli připouští.“

Jaroslav Šoun, David Svoboda, Pavel Kovář

LITERATURA

- Anonymus (2012): RNDr. JIŘÍ LIŠKA, CSc. (* 12. 3. 1952). – Bryonora 49: 32–37.
 Liška J. (2016): Czech database of lichen type material. – Herzogia 29: 814–818.
 Soldán Z. & Palice Z. (2012): Jiří Liška šedesátníkem. – Živa 2/2012: XXVII–XXVIII.

Aleš Müller oslavil sedmdesát!

Aleše většina z nás věrně zná jako neodmyslitelnou součást lichenologických exkurzí. V posledních letech se na ně ze zdravotních důvodů vypravuje již zřídka, přesto se domnívám, že jeho „poselství“ v nich žije nadále. Tím mám na mysli především jejich sociální aspekt, který Aleš vždy neúnavně rozvíjel. Patří k němu např. kytarové párty, nebo vyprávění poučných historek ze života. Mám vlastně pocit, jako by náš oslavenec nikdy nezestárl.

Aleš je vystudovaný lékárník a řemeslu se věnoval celý život. Svoji lidskou identitou však pevně zakotvil mezi lichenology. Vlastně je jediným českým amatérským lichenologem, který dlouhodobě objevuje krásy lišejníků.

Dovolím si zde zavzpomínat v čistě osobním duchu. Naše seznámení proběhlo na floristickém kurzu ČBS v Rokycanech v roce 2003. To byla moje vůbec první botanická exkurze, takže jsem nemálo pozornosti věnoval i sledování, jak se chová správný terénní botanik. Z této skupiny ale výrazně vybočoval sympatický fousáč s kšiltovkou, který vkleče a lupou zkoumal betonové zídky. Protože se mi lišejníky už tenkrát líbily, rychle jsme se seznámili a já se snažil od Aleše načerpat co nejvíce znalostí. Následně jsme se potkali na floristických kurzech ještě několikrát a někdy jsme si dělali i vlastní lichenologické exkurze. Tradiční součástí těchto kurzů je i večerní zhodnocení všech exkurzí, kdy jednotliví vedoucí vyprávějí, co daný den zažili a co zajímavého našli. Někteří však mají tendenci vyprávět dlouze a příliš detailně, což Aleš vždy osobitě hodnotil hlasitým chrápáním, rozléhajícím se po celém sále. Myslím, že tato forma zpětné vazby byla pro vedoucí rozhodně přínosem, byť ne každý to pochopil.

Můj velký dík Alešovi patří za jeho uvedení mé maličkosti mezi lichenology. To bylo na podzim roku 2004, kdy mě dovezl na bryologicko-lichenologické dny v Krkonoších. To jsem byl ještě chlapec nesmělý. Aleš mi ale intenzivně pomáhal se začleněním do kolektivu, čemuž výrazně pomohlo například to, že mě naučil, jak se pije whisky. Poté jsme se potkávali většinou několikrát za rok na různých terénních akcích i lichenologických konferencích. Ačkoliv si to možná nikdo neuvědomoval, Aleš působil jako tajný spoluorganizátor všech akcí. Nejenom, že neomylně vždy vystopoval dobrou hospodu, ale také zajišťoval pravidelný večerní program. V něm nakonec došlo i na sprostónárodní písničky, kterých má Aleš nevyčerpatelnou zásobu.

Aleši, přejeme Ti hlavně hodně zdraví do dalších let a těšíme se, až s námi zase vyrazíš do terénu za lišejníky!

Jiří Malíček

Doc. RNDr. Rudolf Šoltés, CSc. (8. 4. 1945 – 9. 1. 2023)

Začiatkom roka zasiahla botanickú pospolitosť smutná správa – 9. januára 2023 navždy odišiel doc. RNDr. Rudolf Šoltés, CSc. Narodil sa 8. apríla 1945 v Poprade-Velkej. Stredoškolské štúdium s maturitou absolvoval na Priemyselnej škole chemickej vo Svite v rokoch 1959–1963. Vyštudoval Prírodovedeckú fakultu Univerzity Komenského v Bratislave, kde promoval v roku 1969 v študijnom odbore biológia. Titul RNDr. vo vednom odbore botanika získal obhajobou rigorózneho práce o štyri roky neskôr. Vedecký titul CSc. mu bol udelený v r. 1985 v študijnom odbore botanika, obhájením kandidátskej dizertačnej práce „Ekologicko-syntonomické hodnotenie bryocenóz Vysokých a Belianskych Tatier“. Vedecko-pedagogický titul docent získal v roku 2014 na Fakulte ekológie a environmentalistiky TU vo Zvolene v odbore Všeobecná ekológia a ekológia jedinca a populácií.

Po skončení štúdia pôsobil ako vedecký pracovník v rokoch 1969–1974 na Prírodovedeckej fakulte UK v Bratislave, v r. 1974–2007 na Výskumnej stanici TANAPu v Tatranskej Lomnici. Od roku 2008 až do odchodu na dôchodok pracoval vo Výskumnom ústave vysokohorskej biológie Žilinskej univerzity v Tatranskej Javorine. Tam sa okrem vedecko-výskumnej činnosti podieľal aj na pedagogickom procese ako interný prednášajúci formou prednášok a cvičení z viacerých predmetov. Ani odchodom do dôchodku sa však jeho pedagogická činnosť neskončila. Nadalej sa venoval výchove doktorandov, s ktorými bežne konzultoval doma, vo svojom byte. Ohľadom konzultácií sa naňho spoľahlivo obracali aj kolegovia z vedeckých pracovísk, ktorým vždy pohotovo reagoval na maily a telefonáty.

Svoju vedeckú činnosť orientoval najmä na ekológiu jedinca a populácií, bryologický výskum, vysokohorskú flóru a vegetáciu, ale aj biomonitoring a paleobotaniku. Bol popredným odborníkom na glaciálne relikty bryoflóry Slovenska a na rod *Sphagnum*. Kým mu to dovolil zrak, trpezlivo a ochotne určoval množstvá machorastov z fytoecologických zápisov mnohým botanikom. Jeho vedecko-výskumná činnosť je známa v národnom aj v medzinárodnom meradle. Absolvoval prednáškové pobyty vo viacerých krajinách, bol členom Európskej komisie pre ochranu machorastov a členom Pracovnej skupiny pre ekosystémové služby pri

Ministerstve životného prostredia SR. Zároveň bol aktívny v praktickej ochrane prírody a významne sa pričínil o popularizáciu botaniky ako spoluautor viacerých odborných publikácií. Spolu s kolegami stál za návrhom Expozície tatranskej prírody v Tatranskej Lomnici, ktorú každoročne navštevujú tisícky turistov. Koncom 80. rokov 20. storočia bol vedúcim pracovnej skupiny pre prípravu podkladov na vyhlásenie štátnych prírodných rezervácií, významne prispel k vytvoreniu Červeného zoznamu machorastov Slovenska. Po kreovaní Nomenklatorickej komisie Slovenskej botanickej spoločnosti pri SAV aktívne pracoval v jej bryologickej sekcii. Má obrovskú zásluhu na skompletizovaní (revidovaní existujúcich a tvorbe nových) slovenských mien machorastov. Publikovaniu súborného menoslovía (Šoltés & Kliment 2018b, 2020) predchádzala séria špecializovaných príspevkov v časopise Kultúra slova. Za prínos pre rozvoj slovenskej botaniky mu Slovenská botanická spoločnosť pri SAV pri príležitosti 60. narodenín v r. 2005 udelila titul „Zaslúžilý člen Slovenskej botanickej spoločnosti“.

Napriek zdravotným problémom bol stále publikačne aktívny, v rokoch 2020–2021 sa podieľal na publikovaní aktualizovaných zoznamov a červených zoznamov machorastov Slovenska. Jeho posledné významné dielo, kde stál na čele autorského kolektívu, je Atlas machorastov Slovenska (2021), ktoré získalo Cenu Literárneho fondu 2021 v kategórii prírodných vied. Vyjdeniu tohto diela, ktoré bolo jeho srdcovou záležitosťou, venoval roky všestrannej prípravy vrátane vlastnoručne kreslených peroviek jednotlivých druhov. Svet machorastov, ich biotopy a ekologické nároky sa širšej verejnosti snažil priblížiť aj výstavou Machorasty Slovenska v priestoroch infocentra Výskumnej stanice a Múzea TANAP-u v Tatranskej Lomnici (24. 3. 2022 – 20. 5. 2022), ktorú zorganizoval v spolupráci s pracovníkmi múzea.

Jeho tvorivý duch sa prejavil aj pri prístupe k fyto geografickej analýze machorastov, keď sa na príklade Veľkej Fatry pokúsil, pomocou štatistických metód, o hodnotenie vzájomného vzťahu geoelementov a ich vertikálneho rozšírenia v tomto modelovom území.

Poznali sme ho ako dôsledného, vytrvalého a spoľahlivého vedeckého, pedagogického aj terénneho pracovníka, a zároveň ako skromného kolegu i priateľa. Jeho odchod znamená pre nás stratu výnimočného človeka, ktorý zostane v našich spomienkach.

Pri príležitosti životných jubileí Rudolfa Šoltésa bola v Bulletin Slovenskej botanickej spoločnosti (roč. 27, str. 225–229 a roč. 37, č. 2, str. 245–249) uverejnená jeho publikačná činnosť do roku 2004, resp. 2015. Nižšie uvádzame jeho bibliografiu od roku 2015.

2015

- Mráz M. & Šoltés R. (2015): *Fallopia japonica* (Houtt.) Ronse Decr. as bioindicator of pollution in the experimental study area Ružomberok. – *Oecologia Montana* 24(2): 41–49.
- Šoltés R., Dítě D., Mihálik D., Ondreičková K., Hrehová Z., Maximová N. & Sedláková B. (2015): Seasonal variation in bryophytes cover in the calcareous mire Belianske luky, Slovakia. – *Pakistan Journal of Botany* 47: 255–262.
- Šoltés R. & Zubaľová I. (2015): Bryophytes of the Special Areas of Conservation Humenský Sokol and Brekovský hradný vrch (the Eastern Carpathians, Slovakia). – *Thaiszia – Journal of Botany* 25(2): 97–110.

2016

- Homolová Z., Šoltés R., Kyselová Z. & Školek J. (2016): The use of canonical analysis and factor analysis for identification of successional trajectories on disaster area in the Tatra Mts, Slovakia. – *Thaiszia – Journal of Botany* 26(2): 139–152.

2017

- Böhmová P. & Šoltés R. (2017): Accumulation of selected element deposition in the organs of *Fallopia japonica* during ontogeny. – *Oecologia Montana* 26(1): 35–46.
- Kliment J. & Šoltés R. (2017): Nové a revidované slovenské mená machorastov. 1. Odstraňovanie rodovej homonymie. – *Kultúra slova* 51: 217–229.
- Sendecká M. & Šoltés R. (2017): Seasonal changes in the dust nuisance and contamination of mosses in the experimental study area Ružomberok. – *Oecologia Montana* 26(1): 24–34.
- Solár J., Janiga M., Šoltés R., Klemová-Gregušková E. & Stoklasa, J. (2017): Current biodiversity and hotspots in the primeval beech forest – Poloniny National Park, the Eastern Carpathians (Slovakia). – *Oecologia Montana* 26: 1–11.
- Šoltés R. & Kliment J. (2017a): Nové a revidované slovenské mená machorastov. 2. Lesnícky významné machorasty a významné machorasty mokradí. – *Kultúra slova* 51: 282–294.
- Šoltés R. & Kliment J. (2017b): Nové a revidované slovenské mená machorastov. 3. Machorasty Červeného zoznamu. – *Kultúra slova* 51: 333–345.

2018

- Dítě D., Hájek M., Svitková I., Košuthová A., Šoltés R. & Kliment, J. (2018): Glacial-relict symptoms in the Western Carpathian flora. – *Folia Geobotanica* 53: 277–300.
- Homolová Z. & Šoltés R. (2018): Successional trajectories on disaster area

in the High Tatra Mountains. The use of canonical analysis and factor analysis. – Lambert Academic Publishing.

Kliment J., Bernátová D., Kochjarová J., Hrivnák R. & Šoltés R. (2018): Nové nálezy dvoch kritických druhov bryoflóry Slovenska, *Campyllum protensum* a *Palustriella falcata*. – Bulletin Slovenskej botanickej spoločnosti 40: 45–48.

Šoltés R. & Kliment J. (2018a): Nové a revidované slovenské mená machorastov. 4. Častejšie sa vyskytujúce druhy. – Kultúra slova 52: 146–164.

Šoltés R. & Kliment J. (2018b): Súčasný stav slovenského menoslovía machorastov. – Ochrana prírody, Banská Bystrica, 31: 20–67.

2020

Mišíková K., Godovičová K., Šírka P. & Šoltés R. (2020): Checklist and red list of mosses (Bryophyta) of Slovakia. – Biologia 75(1): 21–37.

Šoltés R. & Kliment J. (2020): Slovenské menoslovie machorastov (november 2020). – Ochrana prírody, Banská Bystrica, 36: 5–80.

2021

Mišíková K., Godovičová K., Šírka P. & Šoltés R. (2021): Checklist and red list of hornworts (Anthocerotophyta) and liverworts (Marchantiophyta) of Slovakia. – Biologia 76(7): 2093–2103.

Šoltés R., Mišíková K., Kliment J., Dítě D., Homolová Z. & Mútňanová M. (2021): Atlas machorastov Slovenska. – Veda, Bratislava.

2023

Šoltés R. (2023): Tian Shan: Vegetation as an environmental bioindicator. – In: Janiga M. & Janiga M. Jr. [eds], Water quality in watercourses of the Kyrgyz mountain environment. Institute of High Mountain Biology, Žilina University, Žilina.

Šoltés R. & Kliment J. (2023a): The use of multivariate techniques in phytogeographic analysis of bryophytes, case study: Veľká Fatra Mts. – Oecologia Montana, in press.

Šoltés R. & Kliment J. (2023b): Machorasty. – In: Kliment J. & Hegedúšová Vantarová K. [eds], Lišajníky, machorasty a cievnaté rastliny Národného parku Veľká Fatra. Veda, Bratislava, in press.

Katarína Mišíková, Ján Kliment, Daniel Dítě, Michal Hájek, Zbyněk Hradílek, Jan Kučera, Eva Mikulášková, Pavel Šírka